

Styrelserna vid universiteten i
Uppsala,
Umeå och
Linköping

Juridiska avdelningen
Marie Stern Wärn
BESLUT

2003-04-09
Reg.nr 31-3988-02, 31-3991-02
och 31-5594-02

Särskilt organ för lärarutbildning – beslut med anledning av Högskoleverkets anmodan

Bakgrund

Högskoleverket har i rapporten Högskolornas särskilda organ för lärarutbildning (2002:41 R) utrett hur reglerna om särskilda organ för lärarutbildning tolkas och tillämpas vid universitet och högskolor. I rapporten gör Högskoleverket en bedömning av de enskilda lärosätenas särskilda organ för lärarutbildning.

Högskoleverket anmodade de lärosäten som i rapporten bedömdes inte ha följt gällande bestämmelser att redovisa sina åtgärder till Högskoleverket. Uppsala universitet, Umeå universitet och Linköpings universitet var bland dem.

Högskoleverket gjorde följande bedömningar vad avser de särskilda organen för lärarutbildning vid de aktuella universiteten (för fördjupad information hänvisas till rapporten).

Hur är det särskilda organet placerat i lärosätets organisation?

Högskoleverket ansåg att den utbildningsvetenskapliga fakultetsnämnden vid Uppsala universitet inte hade det samlade ansvaret för lärarutbildning och därmed sammanhängande forskning och forskarutbildning.

Val av representanter för lärarna

Högskoleverket bedömde att de tre universiteten inte uppfyllde författningskraven i fråga om valet av representanter för lärare i de särskilda organen för lärarutbildning. Vid samtliga tre lärosäten hade bestämmelserna för val av representanter för lärare i fakultetsnämnd tillämpats. Den krets som utser lärarrepresentanterna i en fakultetsnämnd är snävare än den krets lärare som högskoleförordningen anger i detta fall.

Ordförande och vice ordförande

Högskoleverket bedömde att de tre universiteten inte uppfyllde författningskraven vad avser utseende av ordförande och vice ordförande i de särskilda organen för lärarutbildning. Bristen var densamma som i frågan om val av representanter för

BESLUT

2003-04-09

Reg.nr 31-3988-02, 31-3991-02
och 31-5594-02

Sid 2

lärarna. Samtliga berörda lärare hade inte fått delta i processen att föreslå ordförande och vice ordförande.

Externa ledamöter

Vid Umeå universitet hade de externa ledamöterna i fakultetsnämnden för lärarutbildning utsetts genom val. Detta var inte förenligt med gällande regler för utseende av externa ledamöter i de särskilda organen för lärarutbildning, enligt vilka styrelsen skall utse de externa ledamöterna.

Universitetens redovisningar

Uppsala universitets redovisning

Uppsala universitet har till Högskoleverket anfört bl.a. följande.

Vad gäller det särskilda organets placering i universitetets organisation har konsistoriet vid sammanträde den 19 februari 2003 fattat beslut om en förändring som skall träda i kraft den 1 juli 2003. Den utbildningsvetenskapliga fakultetsnämnden, som för närvarande ingår i det humanistisk-samhällsvetenskapliga vetenskapsområdet, utgår ur detta vetenskapsområde fr.o.m. den 1 juli 2003 och blir direkt underställd konsistoriet. Nämnden kommer därigenom att rapportera direkt till konsistoriet vilket bl.a. innebär att nämnden lämnar underlag vad gäller verksamhetsplanering direkt till rektor och på samma sätt erhåller uppdrag direkt från konsistoriet vad gäller grundutbildning och forskning/forskarutbildning.

Med anledning av riksdagens beslut om en förnyad lärarutbildning beslutade konsistoriet den 6 april 2001 att fr.o.m. den 1 juli 2001 inrätta en utbildningsvetenskaplig fakultetsnämnd med "ansvar för grundläggande lärarutbildning och för forskning och forskarutbildning som knyter an till lärarutbildningen". Syftet med beslutet var att med en fakultetsnämnd ge lärarutbildningen den självständiga ställning som av tradition tillkommer fakulteterna inom Uppsala universitet. Modellen med en särskilt anpassad fakultetsnämnd i stället för ett särskilt organ är enligt universitetet dessutom att föredra, eftersom det är fråga om ansvar *även* för forskning och forskarutbildning. Syftet bakom regleringen i högskolelagen måste anses vara att stärka förutsättningarna för en sammanhållen lärarutbildning och därtill anknuten forskning och forskarutbildning. Kravet på ett särskilt organ får mot denna bakgrund ses som ett minimikrav och bör inte utesluta att en fakultetsnämnd i stället inrättas.

Vid valet av företrädare för lärarna samt ordförande och vice ordförande i den utbildningsvetenskapliga fakultetsnämnden har universitetet följt högskolelagen som föreskriver att ledamöter i en fakultetsnämnd skall väljas av vetenskapligt kompetenta lärare inom fakultetsnämndens ansvarsområde. När det som i detta fall rör sig om ett organ med ansvar för grundläggande utbildning *och* för forskning och forskarutbildning, menar universitetet att modellen med en

BESLUT

2003-04-09

Reg.nr 31-3988-02, 31-3991-02
och 31-5594-02

Sid 3

fakultetsnämnd är den mest adekvata och att en sådan modell därför bör tillämpas, även fortsättningsvis.

Universitetet vill i detta sammanhang också hänvisa till Högskoleverkets skrivelse till regeringen 2002-12-16 med förslag om översyn av nuvarande regelverk rörande högskolans beslutande organ. Universitetet menar, liksom Högskoleverket, att regelverket bör reformeras så att det "bättre anpassas till de ambitioner som universitet och högskolor har och den verklighet som de lever i".

Umeå universitets redovisning

Umeå universitet har anfört bl.a. följande.

Universitetsstyrelsen ansluter sig till de synpunkter som rektor tidigare framfört och som sammanfattningsvis innebär att högskoleförordningens regler om särskilt organ för lärarutbildningen måste förstås i ljuset av vad högskoleförordningen och högskolelagen för övrigt stadgar om ansvar för forskarutbildning. Umeå universitet har sedan länge drivit ett energiskt arbete för att utveckla lärarutbildningen samt forskning och forskarutbildning i anslutning till denna. Ett verksamt medel för att uppnå högre kvalitet och större omfattning av forskarutbildningen har bland annat varit att inrätta en fakultetsnämnd för lärarutbildningen, vilket Umeå universitet gjorde på eget initiativ redan innan reglerna om särskilt organ fanns.

Universitetsstyrelsen anser att ett avskaffande av fakultetsnämnden skulle innebära en allvarlig försämring av universitetets möjligheter att utveckla lärarutbildningen på ett sätt som överensstämmer med lagstiftarens intentioner med den reformerade lärarutbildningen. Detta kan, enligt universitetsstyrelsens uppfattning, inte ha varit regeringens avsikt med förordningen om särskilt organ. Universitetsstyrelsen tolkar i stället situationen som uttryck för att vissa formella inkonsekvenser oavsiktligt och oförutsett har uppkommit i högskoleförordningens regelverk. Styrelsen välkomnar att Högskoleverket har tillskrivit regeringen för att uppmärksamma den på denna problematik.

Universitetsstyrelsen anser att fakultetsnämnden för lärarutbildning väl motsvarar och uppfyller de mål som avsetts med förordningen om särskilt organ och menar därför att något reellt behov av en förändrad organisation inte föreligger. Universitetsstyrelsen menar att det också finns god grund för uppfattningen att valet av lärarrepresentanter även ur formell synvinkel kan anses ha skett i överensstämmelse med högskoleförordningen när formuleringen "berörda lärare" av universitetet uppfattas som syftande på vetenskapligt behöriga berörda lärare. Eftersom ett universitet inte samtidigt kan ha både ett särskilt organ med den sammansättning som Högskoleverket kräver och en fakultetsnämnd med samma uppgifter, innebär Högskoleverkets tydning av högskoleförordningen de facto ett förbud för universitet att inrätta en fakultetsnämnd för lärarutbildning. Det finns ingen grund för antagandet att lagstiftaren önskat ett sådant förbud.

BESLUT

2003-04-09

Reg.nr 31-3988-02, 31-3991-02
och 31-5594-02

Sid 4

Universitetsstyrelsen har i ett särskilt beslut bekräftat det tidigare gjorda valet av externa ledamöter.

Universitetsstyrelsen anser att fakultetsnämnden för lärarutbildning vid Umeå universitet uppfyller de krav som utifrån högskolelagen och högskoleförordningen kan ställas på nämndens sammansättning.

Linköpings universitets redovisning

Linköpings universitet har anfört bl.a. följande.

Att genomföra val till fakultetsnämnd eller särskilt organ är en uppgift som ankommer på universitetet att besluta om. Vid sin tillämpning har universitetet att utgå från dels gällande föreskrifter, dels de lokala tillämpningsregler som beslutats av rektor. Beträffande val till nämnden för utbildningsvetenskap gällde att röstberättigade var de lärare inom nämndens ansvarsområde som dels var att betrakta som vetenskapligt kompetenta, dels under aktuellt läsår eller året närmast före hade eller hade haft minst 20 procent av sin tjänstgöring inom nämndens ansvarsområde. Till detta kom kravet på att berörda personer skulle vara anställda vid Linköpings universitet och att huvuddelen av deras arbete skulle utföras inom nämndens ansvarsområde. Nämnade anställningar skulle dessutom avse arbete på minst halvtid och gälla tills vidare eller för en bestämd tid, som inte är kortare än två år.

Syftet med de ändringar riksdagen genomförde beträffande inrättande av ett särskilt organ för lärarutbildningen vid berörda lärosäten var att stärka villkoren för en sammanhållen lärarutbildning inklusive forskning och i förekommande fall forskarutbildning i anslutning till lärarutbildningen. Ett inrättande av ett sådant organ innebar att detta skulle få en samlande roll för lärosätets forskningsresurser inom området (jfr prop. 1999/2000:135 s 46). Detta kan också uttryckas på annat sätt – universitet och högskolor förväntades ta ett större ansvar för att stärka den vetenskapliga grunden inom det utbildningsvetenskapliga området

Regeringen har i högskoleförordningen valt att föreskriva samma rösträttsregler för val av lärarrepresentanter till särskilda organ, oberoende av om sådana organ ansvarar för forskarutbildning eller ej. Detta skall enligt universitetets mening ställas mot det av riksdagen tydligt uttalade syftet med lärarorganreformen – att långsiktigt stärka den vetenskapliga grunden inom det utbildningsvetenskapliga området med beaktande av en sammanhållen lärarutbildning. Kravet på vetenskaplig kompetens i alla avseenden måste enligt universitetets mening upprätthållas på ett likformigt sätt oberoende av vilken forskarutbildning ett universitetsorgan än ansvarar för. Ändringar härvidlag förutsätter enligt universitetets bestämda mening en direkt och tydlig reglering i högskolelagen.

Universitetet kommer att noga följa det förändringsarbete som kan följa av Högskoleverkets rapport till regeringen. Nämnden för utbildningsvetenskap har varit i arbete i över ett år och har en mandatperiod som löper t.o.m. 2005.

BESLUT

2003-04-09

Reg.nr 31-3988-02, 31-3991-02
och 31-5594-02

Sid 5

Verksamheten har etablerats väl och bedrivs på ett tillfredsställande sätt. Nämndens tillkomst föregicks av omfattande omprövningar från universitetets sida. Nämnden har för sin del uttalat ett enhälligt stöd för att dess verksamhet kan fortgå med nuvarande sammansättning och några interna förväntningar inom lärarkåren om genomförande av nyval har inte presenterats. Vid en samlad bedömning kan universitetet inte göra annat än att för resterande mandatperiod hålla fast vid fattade beslut och att därutöver beakta de förtydliganden i författningshänseende som kan bli resultatet av regeringens fortsatta överväganden.

Högskoleverkets bedömning

Fakultetsnämnd

De tre universiteterna har till Högskoleverket framfört att det bör vara förenligt med högskoleförfattningarna att inrätta en fakultetsnämnd med ansvar för lärarutbildning, forskning och därmed sammanhängande forskarutbildning för lärosäten med lärarutbildning. Uppsala universitet har bl.a. anfört att syftet bakom regleringen i högskolelagen måste anses vara att stärka förutsättningarna för en sammanhållen lärarutbildning och därtill anknuten forskning och forskarutbildning. Kravet på ett särskilt organ får mot denna bakgrund ses som ett minimikrav och bör inte utesluta att en fakultetsnämnd i stället inrättas. Linköpings universitet har bl.a. anfört att regeringen i högskoleförordningen har valt att föreskriva samma rösträttsregler för val av lärarrepresentanter till särskilda organ, oberoende av om sådana organ ansvarar för forskarutbildning eller ej. Detta skall enligt universitetet ställas mot det av riksdagen tydligt uttalade syftet med reformen – att långsiktigt stärka den vetenskapliga grunden inom det utbildningsvetenskapliga området med beaktande av en sammanhållen lärarutbildning. Kravet på vetenskaplig kompetens i alla avseenden måste enligt universitetets mening upprätthållas på ett likformigt sätt oberoende av vilken forskarutbildning ett universitetsorgan än ansvarar för.

Högskoleverket måste emellertid vidhålla sin tolkning att bestämmelserna i högskolelagen och högskoleförordningen vad gäller val av lärarrepresentanter och utseende av ordförande och vice ordförande inte medger att en fakultetsnämnd inrättas för detta utbildningsområde. Lärosätena måste därför inrätta särskilda organ för lärarutbildning i enlighet med de regler som gäller för ett sådant organ. Verket har dock förståelse för de skäl som universiteterna anfört för att få inrätta fakultetsnämnder även för lärarutbildningsområdet.

I enlighet härmed har Högskoleverket i en skrivelse till regeringen den 10 december 2002 uppmärksammat regeringen på de tolkningssvårigheter som bestämmelserna i högskolelagen och högskoleförordningen vållat lärosätena. I avvaktan på regeringens ställningstagande i dessa frågor vidtar Högskoleverket tills vidare ingen åtgärd med anledning av universitetens redovisningar i denna del. En kopia av detta beslut överlämnas dock till regeringen.

BESLUT

2003-04-09

Reg.nr 31-3988-02, 31-3991-02
och 31-5594-02

Sid 6

Hur är det särskilda organet placerat i lärosätets organisation?

Högskoleverket konstaterar att Uppsala universitet i den del som avser det särskilda organets placering i lärosätets organisation vidtagit tillfredsställande åtgärder med anledning av verkets ställningstagande.

Externa ledamöter

Högskoleverket konstaterar att Umeå universitet i frågan om de externa ledamöterna vidtagit tillfredsställande åtgärder med anledning av verkets ställningstagande.

Ärendena är därmed avslutade.

Beslut i dessa ärenden har fattats av universitetskanslern i närvaro av kanslichefen Lennart Ståhle och chefsjuristen Annica Lindblom efter föredragning av verksjuristen Marie Stern Wärn.

Sigbrit Franke

Marie Stern Wärn

Kopia till:
Regeringen